

**СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ
ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЇЇ РОЗВИТКУ**
**MODERN STATION OF NORMATIVE LEGAL REGULATION
OF GLOBAL GOVERNANCE AND THE TOPICAL ASPECTS OF ITS DEVELOPMENT**

Львова Є.О.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права і законотворчого процесу
Одеського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президенті України

В статті здійснено аналіз сучасного стану та перспектив становлення нормативно-правової регламентації глобального управління. Досліджені теоретичні підходи до визначення концепту «глобальне управління». Обґрунтовано співвідношення понять глобальне управління, глобальне право, глобальний конституціоналізм.

Ключові слова: глобальний конституціоналізм, глобалізація, глобальний управління, глобальний уряд, глобальне право, конституція, міжнародне право.

В статье проведен анализ современного состояния и перспектив становления нормативно-правовой регламентации глобального управления. Исследованы теоретические подходы к определению концепта «глобальное управление». Обосновано соотношение понятий глобальное управление, глобальное право, глобальный конституционализм, международное право.

Ключевые слова: глобальный конституционализм, глобализация, глобальное управление, конституция.

The article contains the analysis of contemporary points and perspectives of normative legal regulation of global governance. The theoretical approaches to the definition of the global governance concept are examined. The article deals with the correspondence of the definitions of global governance, global law and global constitutionalism.

Key words: global constitutionalism, globalization, global governance, global government, constitution, international law.

Постановка проблеми. Сьогоднішні перетворення в світі призвели до того, що на порядку денному обговорення вчених – футурологів, політологів, юристів, економістів, екологів та інших науковців – все частіше постає питання про необхідність стрімкого скоординованого подолання глобальних проблем людства за допомогою вже інших інструментів, ніж ті, що були надані архітекторами світобудови минулого століття.

Проблеми тероризму, торгівлі зброєю та людьми, нелегальної міграції, бідності, попередження та подолання наслідків фінансово-економічної кризи та екологічних катастроф, тощо вже неможливо вирішувати тільки із вказівкою на «сильних світу цього», і в ХХІ ст. світовій спільноті треба здійснювати координовані активні дії на засадах створення наднаціональних утворень з урахуванням новітніх механізмів глобального управління.

В цьому контексті доречним та методологічно правильним буде зауваження російського дослідника Лук'янова Ф.А. про те, що жодна із структур, які, як передбачалося, стануть інструментами глобального управління, повною мірою не справляються з такою функцією, адже вони – «продукт попередньої епохи, коли все було зовсім інакше» [1]. Крім того, не тільки існуючі міжнародні інститути, а й обслуговуюча їх нормативно-правова база, більше не відображають складних реалій сьогочасного світу.

Зазначені аспекти сучасного світового розвитку актуалізували необхідність формування нової конфігурації нормативно-правової регламентації глобального управління із власним конституційним порядком.

Таким чином, **метою статті** є проведення аналізу сучасного стану нормативно-правової регламентації глобального управління та розкриття актуальних аспектів її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема глобального управління має певні особливості, оскільки вона носить міждисциплінарний характер і лежить в основі багатьох досліджень сучасних вчених-юристів, економістів, філософів, політологів та соціологів.

Значний вплив на формування новітніх теоретико-методологічних засад глобального управління справили наукові праці зарубіжних дослідників-політологів та юристів Ж.-П. Жаке, П. Грега, Дж. Дуноффа, К. Ніколідіса, К. Робінсона, К. Томушата, Д. Трахтмана, К. Чіампи, А. Шайо,

О.М. Барабанова, В.Д. Зорькіна, С.Ю. Кашкіна, І.О. Конюховой, Р. Людвиковського, В.Н. Расторгусва тощо.

В Україні дослідження нормативно-правового регулювання глобального управління знаходиться на початковій стадії, і у своїй більшості базується на доктринальних дослідженнях таких провідних вчених, як М.О. Баймуратов, М.В. Буроменський, Ю.О. Волошин, О.Ф. Висоцький, В.Н. Денисов, В.І. Євінтов, О.В. Задорожний, Ю.М. Капіца, Ю.С. Шемшученко тощо.

Виклад основного матеріалу. Ідеї глобального управління не є новими та знайшли своє відображення спочатку під час нормотворчої роботи держав в рамках Ліги Націй, і в подальшому – шляхом закріплення домовленостей в конструкції Організації Об'єднаних Націй.

Ця модель глобального управління, в рамках якої країни, що знаходились на найвищій ступені економічного розвитку, пропонували менш розвиненим країнам співпрацювати, стала провідною протягом наступних десятиліть.

Подальші дебати про глобальне управління і його роль у сучасній світовій політиці знову розгорнулися серед науковців – конституціоналістів у 1990-х роках ХХ ст., тобто в період розквіту доктрини «інтернаціоналізму і глобалізму». Саме в цей період Сполучені штати Америки намагалися закріпити лідерські позиції в світі шляхом забезпечення демократичних інтересів світової спільноти.

Сьогодні все частіше в наукових публікаціях можна побачити ідеї того, що існуючі наддержавні політичні інститути, поступово повинні поступитися системі «глобального управління без уряду», заснованій на розумінні співтовариства демократичних держав як «широкого уніполія» світової спільноти в цілому [2].

Український дослідник Бабін Б.В. підкреслює, що сьогодні все більше «стирається межа між національними та міжнародними управлінськими структурами, з'являються мережеві регулятивні утворення, що діють у форматі глобального управління». Це у свою чергу змінює вимоги до форм, які містять норми для регулювання наднаціональних відносин, адже у відповідному регулюванні виникають нові цінності, підвищується роль цілей, зостає динамічність та важливість часових характеристик. [3, с. 217].

Дуже часто «глобальне управління» (global governance) ототожнюють з поняттям «глобальний уряд» (global government). Проте, на нашу думку, ці поняття мають різ-

не семантичне значення. Для кращого розуміння варто звернутись до визначення глобального управління, запропонованого засновником ідей глобального управління Дж. Розенау як неінституціоналізований, неієрархічний стан глобальних владних відносин, заснований не на примусі, а на консенсусі [4].

У свою чергу, за визначенням, наданим Джеймсом М. Ботоном і Коліном І. Бредфордом мол., глобальне управління – це процес сумісного керівництва, що об'єднує національні уряди, багатосторонні державні установи та громадянське суспільство для досягнення спільних цілей. Воно забезпечує стратегічні напрямки та керує колективними зусиллями щодо вирішення глобальних завдань [5]. Д. Ботон та К. Бредфорд мл. також підкреслюють, що для того, щоб бути ефективним, глобальне управління повинно бути комплексним, динамічним та здатним охопити національні та секторальні межі та інтереси. Воно повинно діяти шляхом застосування «м'якої сили» (Авт. – та м'якого права soft law), а не «жорсткої сили». Воно повинно бути демократичним, а не авторитарним, діяти в рамках відкритого політичного, а не бюрократичного процесу, та носити скоріше інтегрований, ніж спеціалізований характер.

Погодись із думкою науковця Спивака В.М. про те, що заслуговує на підтримку позиція дослідників, які вважають, що нову форму світового управління слід розуміти наступним чином: держави, навіть поступившись частиною своїх повноважень міжнародним організаціям, продовжують бути важливими дійовими особами і у формуванні політики міжнародних організацій, і в реалізації такої узгодженої наддержавної політики. Завдяки цьому збільшення ваги світового громадянського суспільства у механізмах світового управління здійснюється частково через традиційні форми національної демократичної підзвітності. Заклики до більшого соціального регулювання економічної конкуренції, до більшої відповідальності міжнародних фінансових організацій, до реформи ООН, захисту світових політичних, юридичних і соціальних прав, до подальшого зміцнення міжнародного громадянського суспільства посилюватимуться, а відтак їх уважніше слухатимуть [6, с 296-297].

Таким чином, вбачається, що глобальне управління – це постійний процес реалізації глобальної влади, а глобальний уряд, як правило, виступає у вигляді сформованого політичного інституту, що повинен мати під собою нормативно-правове підґрунтя (наприклад, у формі Глобальної Конституції).

Варто звернути увагу також на висловлену ще в кінці ХХ ст., позицію радника Міжнародного фонду соціально-економічних і політологічних досліджень О. Вебера про те, що глобальне управління особливо відрізняється від державного управління, оскільки глобальне управління – це „управління процесами (у суспільстві, у біосфері), а не територіями” [7].

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що об'єктом глобального управління є саме глобалізаційні процеси, що пронизують всі сучасні міжнародні відносини, та призводять до формування Глобальної соціально-правової системи. Останнє у свою чергу, на думку Ю.О. Волошина, неможливе без відповідної правової регламентації, що є дійовим засобом подолання конфліктів інтересів та колізій [2].

Таким чином, особливої актуальності набуває в цьому контексті створення новітньої системи нормативно-правового забезпечення глобального управління, у якості якої виступає концепт глобального права.

Як методологічно вірно зазначає В.М. Шумілов, інтенсивна «міжкраїнова взаємодія», що здійснюється на наддержавному, міждержавному рівнях, на рівнях суб'єктів федерацій і адміністративно-територіальних одиниць держав та рівнях місцевого самоврядування і приватних осіб,

спрямована на створення Глобальної соціальної системи і Глобального права, в якому міжнародне право появляється лише як компонент Глобального права. Крім того, розширення економічної взаємодії між усіма державами, зростаюча взаємна економічна залежність між ними, об'єктивна необхідність у формуванні й реалізації курсу на перебудову міжнародних економічних відносин на основі рівноправності та взаємної вигоди – усе це найважливіші фактори сучасного державного, міждержавного і світового суспільного розвитку [8, с. 50].

З огляду на це, все більше знаних вчених та видатних політичних діячів починають активно дискутувати з проблематики появи нової політико-правової ідеології, пов'язаної із конституційного регулюванням глобального управління, створенням нової Глобальної (Всесвітньої) конституції для держав світу – глобального конституціоналізму. Зазначена ідеологія дуже тісно пов'язана із питаннями інституціоналізації міждержавних інтеграційних утворень та формування конституційно-правового механізму глобального управління.

Фундатори теорії глобального конституціоналізму (Р. Фальк, А. Петерс та ін.) [9] є прихильниками побудови більш справедливого та формально-інституціоналізованого глобального управління (global governance), в свою чергу, роблячи акцент на необхідність створення демократичних механізмів. Так, модель «космополітичної демократії» передбачає розповсюдження демократії на нових глобальних рівнях влади, через розширення ролі глобального громадянського суспільства, а також реформи існуючих міжнародних організацій та права [10].

Більш того, ідея німецького вченого К. Тамушата, фундатора доктрини міжнародного конституціоналізму, про подібність статуту ООН з конституцією міжнародного співтовариства була позитивно сприйнята науковою спільнотою світу [11].

Пізніше вище вказані ідеї певною мірою знайшли своє відображення в Документі Копенгагенської наради Конференції з людського виміру Наради з безпеки та співробітництва в Європі (далі – НБСЕ) від 29 травня 1990 р. та Паризькій Хартії для нової Європи, прийнятої державами-учасниками НБСЕ 21 листопада 1990 р. [12], в останній у свою чергу зазначається, що держава має надмірну владу, гарантією якої виступає повага до прав людини і основних свобод, їх невід'ємність і гарантованість законом.

Прикладом документу, що містить глобальні принципи та норми може слугувати Глобальна Хартія Землі (ЮНЕСКО, Париж, 2000), яка містить системний погляд на безпеку, мир, соціальну справедливість та права людини в ХХІ ст. [13].

Досліджуючи джерела глобального права литовська дослідниця Звонарьова О.С. наводить приклад чотирьох глобальних угод, запропонованих авторами Маніфесту Лісабонської групи:

- Договір про назрілі потреби людини, що повинні зруйнувати несправедливість щодо розподілу життєво-необхідних благ на землі;
- Договір про культуру, що надав би можливість зберегти різновид національних культур, захистивши їх від натиску комерціалізованої антикультури;
- Договір про демократію як необхідну умову розвитку;
- Договір «Землі», що повинен попередити екологічну катастрофу та забезпечити гармонію взаємодії людства та природного середовища [10].

Той факт, що ідеї глобального управління отримують правове значення, а значить стають правовою метою, говорить про нормативну складову характеристики глобального конституціоналізму.

Глобальний конституціоналізм – це система ідей та поглядів (ідеологія), що спрямовує сучасну правову та політичну думку з подальшим формуванням світової практи-

ки. Глобальний конституціоналізм – це ідеальна модель, доктрина світобудови суспільства, що допомагає контролювати глобальну владу.

За висловленням болгарського науковця Є.Танчева в контексті демократичного управління саме установчі документи міждержавних інтеграційних утворень стали сполученою ланкою між національним та глобальним конституціоналізмом [14].

Таким чином, можна вважати, що організаційна складова глобального конституціоналізму міститься у відображенні в його ідеях демократичного способу устрою та розподілу влади, з подальшою інституціоналізацією у вигляді органів влади, в чому також проявляється установча функція глобального управління.

У сучасних умовах функціонування міжнародного співтовариства досить активно формується новітня модель світової правової системи, що характеризується перманентними процесами вертикального зсуву влади – від держав до недержавних акторів. Субjekтами глобального права та його творцями виступають не тільки держав, міжнародні організації, а і неурядові організації. Новітній етап розвитку концепції глобального конституціоналізму ознаменувався розширенням Європейського Союзу, розробкою Конституції ЄС і підписанням Лісабонської Угоди 2007 р., що відособило європейське конституційне право у окрему систему (галузь) права [15].

У свою чергу голова Єврокомісії Жан-Мануель Баррозо Ж.Баррозо висловив підтримку ідеї глобального конституціоналізму, про що свідчить його виступ на Семінарі

з глобального конституціоналізму, що мав місце у вересні 2012 р. в Гаазі за підтримкою Єльського Університету.

У своєму виступі Ж. Баррозо виразив методологічну думку про те, що у співтоваристві, в якому кожен член вільно зобов'язався підтримувати загальні цінності, очевидна небезпека того, що уся система цього співтовариства, оснований на законі, буде підірвана, у випадку якщо хоч би один з його членів поставив під сумнів ці цінності. Він підкреслив, що «...ми переживаємо ситуацію, в якій ми потребуємо більшої єдності і послідовності між нашими політиками, рівно як і у більшій законодавчій гармонізації. І, щоб досягти усього цього, нам потрібна велика інституційна інтеграція. Нам треба консолідувати транснаціональний порядок, який шляхом загальних суверенних гарантій забезпечить захист нашим громадянам» [16].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Підводячи підсумки, зазначимо, що глобальний конституціоналізм – це мегатенденція сучасності, існування якої завдячує глобальному праву. У свою чергу глобальне право виступає нормативно-правовим підґрунтям об'єднання зусиль світової спільноти та реалізації глобального управління, присвяченого вирішенню глобальних проблем людства. Нормативно-правове забезпечення глобального управління буде продовжувати своє формування та еволюцію, адже глобальне управління – це відображення важливих характеристик існуючих міжнародних відносин і детермінує в рамках координат «глобальні проблеми – глобальне управління – глобальне право – глобальний конституціоналізм».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лукьянов Ф.А. Двадцать лет без мирового порядка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.perspektivy.info/oykumena/amerika/dvadcat лет bez mirovogo poradka_2009-07-03.htm.
2. Волошин Ю.О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти : Монографія / За ред. М.О. Баймуратова / Ю.О. Волошин – К. : Логос, 2010 – 426 с.
3. Баймуратов М.О., Львова Є.О., Бабін Б.В. Міжнародний економічний правопорядок: актуальні питання правового регулювання : моногр. / М.О. Баймуратов, Є.О. Львова, Б.В. Бабін ; за ред. д.ю.н., проф. М.О. Баймуратова. – Суми : Університетська книга, 2011. – 260 с.
4. Rosenau J. *Toward an Ontology for Global Governance. Approaches to Global Governance Theory*. NY, 1999.
5. Дж. М. Ботон, К.И. Брэдфорд мл. Глобальное управление: новые участники, новые правила. Почему модель XX века нуждается в модернизации [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/rus/2007/12/pdf/boughton_RUS.pdf
6. Співак В.М. Глобальне громадянське суспільство: реалії та майбутнє [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vdakk/2010_1/34.pdf.
7. Вебер А. Быть или не быть... Глобальное управление как мировая проблема // Вебер А. // МЭ и МО. – 1993. – № 4. – С. 16-29.
8. Шумилов В.М. Концепция Глобальной правовой системы/Шумилов В.М. // Юрист-международник, 2003. – № 3. – С. 46-52.
9. Falk, R. *The pathways of Global Constitutionalism* In R.Falk, R.C.Johansen and S.S. Klim (eds) *The constitutional Foundations of World Peace*, Albany: State University of New York Press, 1993; A.Peters, 'Compensatory Constitutionalism: The Function and Potential of Fundamental International Norms and Structures', 19 *Leiden Journal of International Law*, 2006.
10. Звонарєва О.С. Формирование глобального права как мегатенденция современного мирового развития (Тезисы доклада на теоретико-методологическом семинаре сектора теории права и государства ИГП РАН 22 июня 2012 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.igpran.ru/about/subjects/theory_of_law/events/Zvonareva.theses.pdf.
11. Tomuschat Chr. *International Law: Ensuring the Survival of Mankind on the Eve of a New Century*, General Course on Public International Law / Chr. Tomuschat // *Recueil decours*. – 1999. – № 25.
12. Документ Копенгагенської наради Конференції з людського виміру Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 29 травня 1990 р. та Паризька Хартія для нової Європи, прийнята державами-учасниками НБСЄ 21 листопада 1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
13. Офіційний текст Хартії Землі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.earthcharterinaction.org/content/pages/Read-the-Charter.html>
14. Танчев Е. Верховенство конституції в контексте конституційного плюралізму / Е. Танчев // *Сравнительное конституционное право*. – 2005. – № 4. – С. 109.
15. Лісабонський договір, що змінює Договір про Європейський Союз та Договір про заснування Європейського Співтовариства (Лісабон, 13 грудня 2007 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eulaw.ru/treaties/lisbon>.
16. Цитати з виступу Ж. Баррозо на семінарі в м. Гаага, присвяченому глобальному конституціоналізму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.law.yale.edu/intellectuallife/globalconstitutionalismseminar.htm>.